

S. SKRODENIS

NAŪJA APIE KAZIMIERĄ JAUNIŲ

Suomių literatūros draugijos Rankraščių archyve (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Käsikirjoitusarkisto) laikoma daug žymių pasaulio kalbininkų rankraščių, ypač laiškų. Daugelis jų ligi šiol mažai tyrinėti ir publikuoti.

Susipažįstant su gausia klasikinių kalbų ir literatūros profesoriaus bei suomių, Rytų kalbų ir kultūros tyrinėtojo Antono Šyfnerio (Schiefner) korespondencija suomių kalbininkui – Helsinkio universiteto profesoriui Augustui Alkvistui (Ahlqvist 1826–1899), pasisekė aptikti vieną kitą įdomesnę faktą, susijusį su lietuvių kalbininku Kazimieru Jauniumi. Buvo žinoma, kad K. Jaunius neilgai susirašinėjo su A. Šyfneriu, kad pastarasis atliko tarpininko vaidmenį tarp Rusijos Mokslų Akademijos ir Jauniaus, leidžiant A. Juškos dainas¹. Be to, A. Šyfneris 1879 m. liepos 5 d. laiške K. Jauniui tiesiogiai užsimena apie suomių mokslininką ir sako, jog džiaugiasi „tais darbais, kuriuos paskelbė Alkvistas“². Pirma, tai rodo, kad A. Šyfneris ir A. Alkvistas palaikė artimus ryšius, antra, suponuoja prielaidą, jog pirmasis galėjo informuoti suomių kalbininką apie jauną lietuvių mokslininką, gerą indoeuropiečių kalbotyros specialistą.

Apie pusantrą šimto A. Šyfnerio laiškų A. Alkvistui patvirtino abi šias prielaidas. A. Šyfneris su A. Alkvistu susirašinėjo beveik 25 metus ir labai bičiuliškai laiškuose aptarinėjo įvairius kalbos, istorijos klausimus, vienas kitam teikė informaciją apie mokslo naujoves ir žmones, įžengiančius į mokslo pasaulį. Per laiškus suomių mokslininką A. Šyfneris supažindino ir su K. Jauniumi. Tie laiškai kaip tik padeda patikslinti kuriuos ne kuriuos jau mūsų paskelbtų laiškų duomenis³ bei tiksliau nustatyti, kada K. Jaunius susidomėjo suomių-ugrų kalbomis.

Kai K. Jaunius įstojo į Peterburgo Romos katalikų dvasinę akademiją, joje romėnų literatūrą ir graikų kalbą dėstė Rusijos Mokslų Akademijos Tibeto kultūros

¹ Kalbininko Kazimiero Jauniaus rankraštinis palikimas. Katalogas ir publikacijos/ Parengė S. Skrodenis. – V., 1972, p. 67–86, 121–134, 156–157.

² Ten pat, p. 130, 132.

³ Šyfnerio A. lyginamosios suomių-lietuvių kalbų studijos ir kt. (Žr.: Kalbininko Kazimiero Jauniaus rankraštinis palikimas, p. 129–130 ir kt.).

adjunktas (jaunesnysis mokslo darbuotojas) prof. A. Šyfneris⁴. Čia jiedu ir susitiko. Galima spėti, jog A. Šyfneriui jauną gabų kalbininką, jau spėjusį pagarsėti Kaune, kaip savo mokinį bus rekomendavęs A. Baranauskas⁵. Matyt, dėl to K. Jaunius su savo profesoriumi greitai surado bendrą kalbą, per ją užmezgė ryšius su kalbininku H. Vėberiu⁶. Iš paskelbto A. Šyfnerio 1877 m. lapkričio 29 d. laiško K. Jauniui sužinome, kad H. Vėberis K. Jaunių taip apibūdino: „Ponas Jaunis iš prigimties yra gramatikas. Aš esu didžiai sujaudintas“⁷. Be kita ko, tai Šyfneris rašė ir A. Baranauskui⁸. Ne kam kitam, o Jauniui A. Šyfneris davė susipažinti su A. Alkvisto darbu „Vakarų suomių kalbos kultūriniai žodžiai“, kuriame buvo daug lyginimų ir su lietuvių kalba.

Kada tą darbą gavo skaityti K. Jaunius, tiksliai pasakyti sunku, nes laiškuose A. Alkvistui lyg ir nėra tokios užuominos. Tačiau 1877 m. pradžioje jau užsimenama apie minėtą suomių mokslininko veikalą (greičiausiai apie vokišką 1875 m. leidimą). Atrodo, dėl tos studijos A. Šyfnerio laiškuose atsiranda platesnės suomiškų žodžių, bendrų su lietuvių kalbos žodžiais, etimologijos. Pvz., 1877 m. kovo 8 / 20 d. laiške jis pareiškė savo nuomonę dėl O. Donerio (Donner) žodyne pateiktos suomių liaudies muzikos instrumento *kantele* etimologijos ir atkreipė dėmesį į analogiškus latvių ir lietuvių žodžius bei rusų giminiško muzikos instrumento *gusli* vardą⁹. Nors laiške aiškiai nepasako savo nuomonės dėl žodžio *kantele* kilmės, tačiau gretinimai įdomūs.

⁴ A. Šyfneris gimė 1817. VII. 6/18 Taline (Revel). Tėvas buvo vokiečių, motina – iš Talino, greičiausiai estė. Sūnus čia baigė gimnaziją ir neabejotinai mokėjo ne tik vokiečių, bet ir estų kalbą. Toliau studijavo Peterburge romėnų teisę, tačiau juristu netapo, o pasirinko filologiją – lotynų ir graikų kalbas bei literatūrą (jo pagrindinis tyrinėjimų objektas buvo Aristotelis ir Platonas). Kiek vėliau dar užsiėmė orientalistikos ir fenougristikos studijomis (žr. A. Šyfnerio sūnaus Meinhardo Šyfnerio 1879 m. gruodžio 12 (24) d. laišką A. Alkvistui – Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Käsikirjoitusarkisto (toliau – SKS), 37, p. 521–526). Mirė 1879 m.

⁵ A. Šyfneris domėjosi A. Baranausko kalbos darbais (žr. Mikšytė R. Antano Baranausko kūryba. – V., 1964, p. 251), su juo susirašinėjo (laiškai yra Lietuvių kalbos ir literatūros instituto bibliotekos rankraštyne (toliau – LKLI), F 1-596). Pats Baranauskas Šyfnerį laiko savo mokytoju. Antai 1875. XI. 3/15 laiške Hugo Vėberiu rašo: „Jo Mylista Ponas Šyfnerius, Mokytojas mano, Petropilies Akademikas ...“ (Baranauskas. A. Raštai. – V., 1970, t. 2, p. 173). Jis Baranauską suvedė su A. Šleicheriu (Mikšytė R. Min. veik., p. 251) ir H. Vėberiu (Baranauskas A. Min. veik., p. 126, 129).

⁶ Kalbininko Kazimiero Jauniaus rankraštinis palikimas, p. 121–122, 144.

⁷ Laiške A. Baranauskui rašė: „Sine dubio Tibi notum est, quantum utilitatem hauriat Weberus Veimariensis ex illis notulis, quas Jaunio debet. Scripsit mihi Weberus: „Jaunis ist ein geborener Grammatiker“ (LKLI F 1-596, l. 15).

⁸ Apie A. Alkvisto studijos vertimą į švedų kalbą (1871) A. Šyfneris informavo A. Baranauską 1871 m. birželio 29 d. laiške iš Revelio (Talino) (LKLI F 1-596, l. 6–7).

⁹ SKS 37, p. 465–466.

Užbėgant už akių, reikia pasakyti, kad ir ankstesniuose A. Šyfnerio laiškuose pasitaikydavo lietuvių kalbos faktų. Antai 1863 m. balandžio 12 / 24 d. jo laiške užsimenama apie skaitvardžio *deks* (dešimt) kilmę ir sakoma, jog garsas *k* išlikęs liet. *tūkstantis*¹⁰. 1864 m. gruodžio 14 / 25 d. A. Šyfneris rašo gavęs naują K. Donelaičio leidimą: („... sowie auch die neue Ausgabe des Donaleitis von Schleicher“)¹¹. Tačiau iš kito laiško, rašyto 1865 m. rugsėjo 24 / spalio 6 d., paaiškėja, kad jis tada dar tik skaitė to leidinio korektūras („Öfter dem saß ich an Correcturen, so namentlich an der Correctur von Schleichers Ausgabe der Donaleitis, die in diesen Tagen ganz beendigt wird...“)¹², 1871 m. sausio 29 / vasario 10 d. A. Šyfneris užsimena apie kažkokį leidinį, kuriame esą analizuojami žodžiai *kaley*, *gialumbie*. Pastarajam nurodo šaltinį – „Słownik polsko-łacinsko-łotewski ułożony i napisany przez xiędza Jana Kurmina Wilno 1858“¹³. Be to, laiško pabaigoje jis spėja, jog suom. *koira* ‘šuo’ yra lietuviškos kilmės (plg. Kurmino *kuorts*, Sirvydo – *kurtas*)¹⁴. Tais pačiais metais A. Šyfneris dar pranešė Alkvistui, kad vasaros semestre („im Sommer Semester“) profesorius Leskynas Leipcige skaitė paskaitas apie Europos kalbas ir ypač atkreipė dėmesį į suomių kalbą bei pabrėžė jos ryšius su lietuvių ir slavų kalbomis (1871. III. 27 / IV. 8 laiškas)¹⁵. Apskritai, kad ir nedideli A. Šyfnerio ekskursai į lietuvišką medžiagą, tampa dažnesni nuo 1871 m., kai jis nagrinėja suomiškų ir estiškų žodžių etimologijas. Toms diskusijoms pagrindą davė A. Alkvisto veikalas „De Vestfinska Sprakens Kulturord“ (1871) bei vėlesnis vokiškas vertimas „Kulturwörter der westfinnischen Sprachen“ (Helsinki, 1875).

Tie epizodiški ekskursai į lietuvišką medžiagą buvo daugiau atsitiktiniai, kadangi A. Šyfneris, atrodo, nemokėjo lietuvių kalbos. Jis tik galėjo pateikti kurias ne kurias analogijas iš kitų mokslininkų veikalų, kuriuos labai atidžiai sekė. Kai tik Peterburge pasirodė K. Jaunius, A. Šyfneris davė jam paskaityti A. Alkvisto studiją, tikriausiai tikėdamasis sulaukti pastabų dėl lietuvių kalbos faktų. K. Jaunius, matyt, kruopščiai išstudijavo šį veikalą ir pareiškė savo nuomonę. Todėl 1877 m. gruodžio 30 / 1878 m. sausio 11 d. laiške A. Alkvistui A. Šyfneris džiugiai pranešė, jog nese-

¹⁰ SKS 37, p. 3.

¹¹ Ten pat, p. 55.

¹² Ten pat, p. 78. Tai, matyt, 1865 m. K. Donelaičio raštų leidimas: *Litauische Dichtungen. Erste vollständige Ausgabe mit Glossar v. Aug. Schleicher.* (SPb., 1865). Šio leidinio žodynėlio korektūrą peržiūrėjo A. Baranauskas (Lebedienė E. Kristijono Donelaičio bibliografija. – V., 1964, p. 31).

¹³ SKS 37, p. 209.

¹⁴ Ten pat, p. 212.

¹⁵ Ten pat, p. 213.

niai Jaunius gražinęs „Kultūros žodžius“ su pastabomis. Jis rašė: „Vor einigen Tagen sandte mir der Litauer Jaunis Ihre Kulturwörter mit dem herzlichsten Dank zurück; er habe viel für das Litauische daraus gelernt. Namentlich ist er darüber erfreut dass seine Vermuthung der Litauische Laut *ie* sei aus einem älteren *ai* hervorgegangen, nun durch das finnische *taivas, paimen*, liv. *saina* bestätigt wird. Er hat noch einige Bemerkungen gemacht, die sehr zu beachten sind und die ich Ihnen nächstens mittheilen werde. Sehr wichtig ist z. B. *niidet* Weberschaft — žemait. *nytis* plur. tant. (bei Nesselmann p. 422 *nytys*), *vuota* — žem. *voda* nonschl. Haut, litauisch *oda* (nicht *ūda*, wie Nesselmann hat); *tohi* — žem. *tóšė*, lettisch *tāsis*. Sehr interessant ist, dass er lappische *kamtes* und lettisch *zimds* Handschue zusammenstellt“.¹⁶ Prieraišė laiško autorius priduria, jog ryšią laiško dar neišsiuntęs, nes ėjęs pas Jaunių aiškintis dėl mėnesių vardų, ir kad šis „analogien mit den Monatsnamen in einzelnen litauischen Mundarten gefunden habe. So z. B. April *sūltekis* vom *sullà* Saft der Birke (s. Nesselmann S. 469). Ich hab ihm ja alles zu notieren und versprach ihm finnische Vocabularies u. Lexica“¹⁷.

Paskutinis sakinytis, kuriame A. Šyfneris sakosi pažadėjęs viską Jauniui užrašinėti ir parūpinti suomių kalbos žodyną, mūsų manymu, padeda patikslinti jau skelbtų K. Jauniaus etimologinių žodynėlių sudarymo laiką ir nustatyti, kada šis kalbininkas apskritai susidomėjo suomių-ugrų kalbomis. Rengiant spaudai „Lietuvių–suomių kalbų etimologinį žodynėlį“, sudarytą pasiremiant Gustavo Renvalio žodynu „Lexicon linguae finicae“ (Aboe, MDCCCXXVI)¹⁸, pagal rašalą, braižą buvo spėjama, kad jis parašytas maždaug apie 1879–1890 m.¹⁹ Tam pačiam laikotarpiui buvo priskirtas ir kitas – „Lietuvių–estų kalbų etimologinis žodynas“²⁰. Naujieji šaltiniai leidžia daryti prielaidą, jog abu žodynėliai pradėti sudarinėti 1878 m. pradžioje ir pagrindą jiems bus davusi A. Alkvisto studija „Kulturwörter...“ O G. Renvalio žodyną tikriausiai A. Šyfneris parūpino K. Jauniui, kad šis galėtų produktyviau dirbti suomių-ugrų ir baltų kalbų lyginimo srityje.

A. Alkvistą, matyt, sudomino, kas per lietuvis, kurio pastabas taip entuziastingai sutiko jo ilgametis bičiulis. Netrukus, 1878 m. sausio 6 / 18 d., A. Šyfneris laiške taip apibūdino Jaunių: „Jaunis ist Priester und zwar jetzt Studiosus der hiesigen rom. kath. Akademie, an der ich lang Professor der röm. Litteratur u. griech. Sprache gewesen bin. Sein Lehrer in Kowno war Baranowski, der anno 1860 hier mein

¹⁶ SKS 37, p. 481.

¹⁷ Ten pat, p. 482.

¹⁸ Kalbininko Kazimiero Jauniaus rankraštinis palikimas, p. 250–303.

¹⁹ Ten pat, p. 250.

²⁰ Ten pat, p. 304–366.

Zuhörer war und durch mich mit Schleicher bekannt wurde. Sowohl Lehrer als Schüler vorzügliche Kenner des Litauischen, letzterer sogar gut orientiert auf dem Gebiet indoeuropäischer Sprachforschung“²¹.

Nuo to laiko ligi pat mirties (1879 m.) A. Šyfneris intensyviai susirašinėjo su K. Jauniumi, keitėsi literatūra. Matyt, A. Šyfnerio korespondencijoje su F. Vydemanu, H. Vėberiu ir kitais kalbininkais būtų galima rasti dar daugiau medžiagos apie K. Jaunį.

---

²¹ SKS 37, p. 485.